

зазначених технологій вирішує проблеми збереження і зміцнення здоров'я учнів означеної нозології на основі застосування комплексного підходу, якій припускає перетворення освітнього середовища в здоров'язбережувальний життєвий простір, що уявляє собою єдиний ціннісний та інструментальний простір життя дитини в школі, вдома та в соціумі.

Перспектива дослідження. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в удосконаленні сучасних підходів до процесу запровадження оздоровчих технологій для дітей з інтелектуальними порушеннями різних вікових груп.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Веневцев С. И., Дмитриев А. А. Оздоровление и коррекция психофизического развития детей с нарушением интеллекта средствами адаптивной физической культуры. М. : Советский спорт, 2004. 104 с.
2. Гаврилов О. В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 308 с.
3. Колишкін О. В. Теоретико-практичні основи адаптивної фізичної культури : навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. 424 с.
4. Миронова С. П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підруч. Кам'янець-Подільський : К-ПНУ імені І. Огієнко, 2015. 311 с.
5. Частные методики адаптивной физической культуры : учеб. пособ. / под ред. Л. В. Шапковой. М. : Советский спорт, 2004. 464 с.

Ольга КРАВЧЕНКО

магістрантка I року навчання
спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка)
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – **А.В. ЧОБАНЯН**,
канд. психол. наук, доцент

РОЗВИТОК АСЕРТИВНОСТІ В УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Розуміючи потреби та спроможності учнів з порушеннями інтелектуального розвитку (ЗПР), фахівці галузі спеціальної / інклюзивної освіти здатні розробити стратегії, які допоможуть учням зазначеної категорії набутти / опанувати навички, необхідні для того, щоб ефективно керувати своєю поведінкою, узгоджуючи її з вимогами соціальної дійсності. Авторкою статті підкреслено важливість зміцнення власної автономності учнів із порушеннями інтелектуального розвитку (ЗПР) й розвинення навичок асертивності – це один

із підходів, який допомагає людям із порушеннями інтелектуального розвитку (ЗПР) контролювати свою поведінку та підвищити самооцінку.

Ключові слова: асертивність, учні з порушеннями інтелектуального розвитку, ЗПР.

Olha Kravchenko. Development of assertiveness in students with disorders of intellectual development

By understanding the needs and abilities of students with intellectual disabilities (ID), specialists in the field of special / inclusive education are able to develop strategies that will help students of this category acquire / master the skills necessary to effectively manage their behavior, aligning it with the requirements of social reality. The author of the article emphasized the importance of strengthening the autonomy of students with intellectual disabilities and developing skills (self-assertion). Persistence training is one approach that helps people with intellectual disabilities (ID) to control their behavior and increase self-esteem.

Key words: assertiveness, students with intellectual disabilities, special educational needs.

Постановка проблеми. Наукові доробки визнаних науковців спеціальної психології та педагогіки (В. Лапшин, Б. Пузанов), засвідчують той факт, що до категорії дітей з порушеннями інтелектуального розвитку належать діти з розумовою відсталістю і діти із затримкою психічного розвитку [1, с. 21]. Визначаючи категорію учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, маємо на увазі учнів з затримкою психічного розвитку молодшого шкільного віку. Важливим елементом соціальної адаптації є інтеріоризація ціннісних настанов, норм, патернів поведінки, схвалюваних в конкретному соціальному середовищі. Успішність соціально-адаптивної поведінки зумовлена ефективністю формування нової соціальної ролі особистості. Молодші школярі із порушеннями інтелектуального розвитку (ЗПР), характеризуються низкою проблем пов'язаних із поведінкою дитини, якістю засвоєння шкільних і правил та норм. Психолого-педагогічна характеристика дітей зазначеної категорії наголошує на наявності низького рівня розвитку уваги, високій швидкості відволікання, проблем із засвоєнням навчального матеріалу.

Наукова розвідка засвідчує й той факт, що діти із ЗПР молодшого шкільного віку мають: відносно низький ступінь компенсації ситуацій фрустраційного характеру; слабку диференційованість/різноманітність уявлень про себе; слабку структурованість / взаємопов'язаність компонентів асертивності (досягнення успіху в навчанні / спілкуванні, відсутність лінощів, стійкість намірів). Така поведінка не додає

впевненості у власних силах. Дитина має бути «почута» іншими значущими людьми, помічена і підтримана ними, і не лише дорослими, а й однолітками. Хоча дорослі дають вектор подальшому розвитку успішності, однолітки часом раніше вчителів та батьків бачать зміни в особистості при прагненні докопатися до істини, відповідати на уроках так, щоб викликати здивування однокласників [4]. Таким чином, для того, щоб мати статус необхідно самопозиціонувати: об'єктивно оцінити себе та інших; об'єктивно оцінювати речі, події, факти, бачити їх такими, якими вони є; вміти слухати та чути інших. Відповідно, актуальності набуває розвиток асертивності дітей зазначеної категорії.

Мета статті – на основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури проаналізувати важливість розвитку асертивності учнів молодших класів з порушеннями інтелектуального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У випадку асертивності вчені вбачали сукупну здатність індивідів бути незалежними, напористими, прагнути до успіху та досягнень (Б. Зінченко, Б. Мещеряков). У сучасній психології основна увага при розгляді питання розвитку впевненості в собі приділяється Поведінковій та мотиваційно-ціннісній сфері особистості, вказуючи на складність розмежування проявів асертивної та агресивної поведінки (О. Бодальов, Г. Крейг, В. Столін). Багато психологічних програм для позитивного психосоціального тренінгу пропонують тренінги, спрямовані на розвиток у людей наполегливої поведінки. В межах галузі 016 Спеціальна освіта, наукові доробки щодо розвитку асертивності учнів молодших класів із ЗПР представлено недостатньою мірою [3, 4].

Виклад основного матеріалу. Самостійність і відповідальність перетворює людину на суб'єкта, здатного конструктивно протистояти і захищати своє «Я». Це спокійна, дещо відсторонена позиція, за допомогою якої людина здатна захистити власні кордони, не порушуючи кордонів інших [4, 5]. Основними елементами регуляції поведінки є: самооцінка, рівень нервово-психічної стійкості, наявність соціального схвалення (соціальної підтримки) з боку оточуючих. Обрані структурні елементи відображають відношення до потреб, мотивації, емоційний контекст настрою, самосвідомість, «Я-концепції» тощо. Регуляторна система являє собою складне психосоціальне утворення, яке об'єднує всі його шари в єдиний комплекс для забезпечення стабільності процесу регуляції поведінки [2,3,4,5].

Відкриття, які учні роблять на уроках незначні, але дітям вони дають справжню насолоду. Чим більше створюється для учнів ситуацій утруднення, які вони спроможні подолати, тим інтенсивніше у них розвивається інтерес до знань, науки, навчання. І креативні здібності учнів зростають [3].

Саме у контексті педагогіки партнерства розглянемо необхідність виховання і розвитку здатності особистості до асертивної поведінки. Асертивність особистості розкривається у відношенні до людей, до самого себе, у контексті особливостей взаємостосунків між людьми, вмінні контролювати та регулювати свою поведінку, доводити, грамотно аргументувати свою позицію, і проявляється у вмінні моделювати поведінку співрозмовника, домагатися реалізації комунікативної інтенції за допомогою вербальних і невербальних засобів та технологій, тобто продуктивно виходити із конфліктної ситуації. Тому, закономірно, що одним із векторів роботи, спрямованих на соціальну адаптацію дитини, має бути розвиток соціальних навичок, зокрема асертивності. Здатність до асертивності передбачає здатність до рефлексії, емоційної стійкості, самостійності в прийнятті рішень і вчинків тощо. Завдяки розвитку навичок асертивної поведінки накопичується позитивний досвід долати життєві проблеми, приймати відповідальні рішення та здійснювати вмотивовані вчинки в реальних життєвих ситуаціях. У розвитку цілісної, стійкої до агресивних і маніпулятивних впливів особистості соціально-педагогічний аспект асертивності базується на взаємному визнанні прав. Якісна взаємодія педагога як носія асертивності та учня як суб'єкта освітнього процесу визначається роллю педагога, який сприяє виділенню асертивного потенціалу дитини. Психологи виділяють найбільш важливі й прийнятні умови особистісно-орієнтованої виховної системи, які будуть орієнтовані на успішний розвиток асертивної поведінки учнів: створення середовища, яке стимулює асертивну поведінку; спрямованість освітньої діяльності на створення духовного й предметного простору, необхідного для саморозвитку, самореалізації й самовизначення. Педагогічне забезпечення стимулювання асертивності у процесі спілкування й взаємодії учнів реалізується у наступних напрямках. [4].

Незалежність (автономія) і відповідальність перетворюють людину на суб'єкта, готового до конструктивного опору і збереження свого «Я». Це спокійна, дещо відсторонена позиція, за допомогою якої

особистість здатна захистити власні психологічні межі, не порушуючи чужих меж [4].

Саморегуляція характеризує здатність людини регулювати свою взаємодію з середовищем. Основними елементами поведінкової регуляції є: самооцінка, рівень нервово-психічної стійкості, наявність соціального схвалення (соціальної підтримки) з боку навколишніх людей. Виділені структурні елементи відбивають взаємозв'язок з потребами, мотивами, емоційним фоном настрою, самосвідомістю, «Я – концепції». Система регуляції – це складна соціально–психологічна освіта і інтеграція усіх її рівнів в єдиний комплекс, який забезпечує стійкість процесу регуляції поведінки [3].

Одним із ресурсів, який може бути вам корисним, є підручник Шері Л. Овертон і Метью Т. Бродхеда «Навчання навичкам асертивності дітей з ООП». У підручнику представлені практичні стратегії навчання навичкам самовпевненості для учнів із різними порушеннями, у тому числі з порушеннями інтелектуального розвитку. Зокрема, підкреслюється важливість зв'язку із професіоналами в цій галузі, такими як вчителі спеціальної освіти, логопеди та ерготерапевти. Саме вони допомагають розвинути/опанувати стратегії розвитку асертивної поведінки учнів молодших класів із ЗПР.

Висновки. Для учнів із порушеннями інтелектуального розвитку навчання навичкам асертивності може бути складним процесом. Тому важливо надавати підтримку та заохочення, щоб допомогти їм розвинути навички самозахисту та підвищити їхню впевненість у спілкуванні своїх потреб і бажань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лапшин В. А. Основы дефектологии : учеб. пособ. для студ. пед. ин.-тов. Просвещение, 1991. 143 с.
2. Москаленко В. В. Соціальна психологія : підруч. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 624 с.
3. Ніколаєв Л.О. Генезис поняття «асертивність» *Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації*. 2010. № 1. С. 132– 135.
4. Ніколаєв Л.О. Особливості прояву асертивності у дітей та підлітків. Сучасні тенденції в педагогіці та психології: новий погляд : зб. тез між нар. наук.-практ. конф., (м. Харків, 31 травня 2013 р.). Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2013. – С. 92–94.
5. Ніколаєв Л.О. Соціально-психологічний тренінг як ефективний засіб розвитку асертивності. *Вісник Чернігівського педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка* : зб. наук. пр. у 2–х т. Чернігів : ЧДПУ, 2009. Вип. 74. Том 2. *Психологічні науки*. С. 59–62.